

І. М. Вахович,
д. е. н., професор, Луцький національний технічний університет
Г. А. Денисюк,
аспірант, Луцький національний технічний університет

АКТИВІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВА КОНЦЕПЦІЇ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Розглядаються актуальні питання інноваційного розвитку регіонів України. Досліджено закономірності та регіональні особливості інноваційної діяльності регіону для забезпечення його інноваційного розвитку. Запропонована концептуальна модель розвитку регіону, що базується на активізації його інноваційної діяльності.

The urgent questions of innovative development of regions of Ukraine are examined. Conformities to the law and regional features of innovative activity of region are investigational for providing of him innovative development. The conceptual model of development of region which is based on activation of him innovative activity is offered.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний розвиток регіону, інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності, пріоритетність розвитку секторів регіональної економіки, територіальний економічний комплекс.

ВСТУП

Перехід до ринкових відносин потребує ефективних дій для проведення реформування економіки України, що дасть їй можливість адаптуватися в глобальному економічному просторі. При цьому важливим завданням для проведення широкомасштабних структурних перетворень вітчизняної економіки є пошук шляхів прискорення темпів економічного розвитку країни. В умовах глобалізаційних процесів та світової економічної кризи основою економічного зростання має стати інноваційний шлях розвитку економіки як один із пріоритетних напрямів створення конкурентоспроможного середовища. Важливість інноваційної складової в забезпеченні розвитку економіки України висвітлена у Посланні Президента до Верховної Ради України [2], що зумовлює особливу увагу до проблем інноваційної діяльності на всіх рівнях.

Досвід розвитку інноваційної сфери в розвинених країнах світу, таких як США, Канада, Німеччина, Франція, показує, що важливу роль в регулюванні інноваційної діяльності відіграють органи самоврядування. За визначенням американських вчених Б. Карлсона та Р. Станкевича, "технологічна щільність та гетерогенність є радше властивістю окремих національних регіонів, ніж країн" [14, с. 135]. Виходячи з того, що інноваційний розвиток будь-якої соціально-економічної системи вимагає врахування її специфіки та особливостей, вони розглядали термін "національний регіон" як територіальне формування у федеральному устрої країни. Не можна не погодитися з думкою вчених [14], що найбільш ефективно реалізувати ці вимоги можливо в локальній структурі, якою є регіональна система країни. Саме в умовах господарської діяльності регіону можна досягти поєднання науко-

вих та промислових секторів економіки, які забезпечать регіону конкурентні переваги, створять підґрунтя для виходу із стану економічної депресії та подальшого розвитку.

Таким чином, у проведенні економічних реформ визначальна роль відводиться розвитку регіонів. Адже сьогодні на темпи зростання економіки дедалі більший вплив має внутрішній потенціал, що формується на регіональному рівні й визначає конкурентоспроможність вітчизняного товаровиробника. Нині Україна значно відстає від інтеграційних процесів, що відбуваються у світовій економіці.

Тому дослідження інноваційної діяльності регіонів на сучасному етапі розвитку економіки України є важливим і актуальним.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Питання інноваційної діяльності як пріоритетного напрямку забезпечення розвитку економіки широко висвітлені в науковій літературі. Ці проблеми економічного розвитку досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: Й. Шумпетер [20], В. Василенко [4], В. Геєць, В. Семиноженко [7], М. Денисенко [8], М. Кондратьєв [9], Н. Краснокутська [10], О. Лапко [11], Т. Майорова [12], А. Пересада [13], А. Поручник, В. Савчук [3], Д. Стеченко [16], Р. Фатхутдинов [17], А. Фолом'єв [18], Д. Черваньов, Л. Нейкова [19]. Однак питання, що висвітлюють проблеми інноваційної діяльності з точки зору забезпечення інноваційного розвитку регіону, на сьогодні досліджені недостатньо.

Аналіз наукових праць свідчить, що основна увага в дослідженні проблем інноваційної діяльності приділялася на рівні підприємницьких структур регіону та країни в цілому. Перенесення акцентів у інноваційній діяльності на регіональний рівень зумовлює потребу в дослідженні сутності та уточненні категорійних понять, виявленні факторів, що визначають ефективність інноваційної діяльності і її вплив на соціально-економічний розвиток регіону.

Мета статті — дослідження закономірностей та регіональних особливостей інноваційної діяльності в умовах глобалізації та інтеграції економіки у світове співтовариство для формування концепції забезпечення інноваційного розвитку регіонів України.

РЕЗУЛЬТАТИ

В інноваційній економічній теорії, започаткованій Й. Шумпетером [20], ефективність еволюційного процесу розвитку економіки визначається рівнем інноваційної діяльності. Проведений аналіз теоретичних основ інновацій не тільки доводить ефективність впливу інноваційної діяльності на конкурентоспроможність господарського комплексу регіону, але й давав можливість висвітлити особливості, що характеризують основний фактор розвитку регіональної економіки. До таких особливостей ми відносимо: комплексність та системність інноваційної діяльності, здатність інновацій до дифузії у господарський комплекс регіону. Врахування цих особливостей дасть можливість вибудувати концепцію розвитку економічного потенціалу регіону. На практиці це означає перехід від вибіркового впровадження інновацій в гос-

подарські структури до впровадження регіональних інноваційних програм.

Інноваційний рівень знань та науково-технічних розробок необхідно розглядати як головний фактор розвитку регіональної економіки, який у відповідності з основними постулатами новітнього етапу розвитку інноваційної теорії визначається як інтелектуальний капітал. Через впровадження інновацій досягається якісно новий рівень територіального економічного комплексу, що забезпечує регіону конкурентні позиції як головну умову подолання кризових явищ та забезпечення стабільного розвитку.

Для визначення концептуальних підходів щодо активізації інноваційної діяльності регіону важливо встановити її регіональні особливості. Згідно із Законом України "Про інноваційну діяльність" [1] інноваційна діяльність — це діяльність, що спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг. Таке визначення терміна, на нашу думку, не повною мірою відповідає його сутності. Адже випуск нових товарів і послуг не самоціль, а в класичному трактуванні змісту інновації — "засіб, за допомогою якого підприємець розраховує отримати високі прибутки" [20]. Тому наведене визначення [1] обмежує інновацію в дії (процесі), що унеможлиблює проведення моніторингу інноваційної діяльності та здійснення об'єктивної оцінки її ефективності. Це визначення також не враховує закономірностей та регіональних особливостей інноваційної діяльності. Очевидно, що закономірності та особливості мають бути враховані при розробці концепції інноваційного розвитку регіону, в якій інновація має розглядатися не як засіб досягнення результату, а інструмент трансформації суспільства.

Регіон як складний механізм господарської діяльності, що сформований у визначеному територіальному просторі, в умовах сучасних глобалізаційних процесів має органічно поєднати діяльність всіх суб'єктів господарювання задля досягнення стратегічних завдань — соціально-економічного розвитку. Це потребує забезпечення необхідних передумов, які вирішували б весь комплекс питань інноваційної діяльності регіону. Для вирішення проблематики організаційно-функціонального забезпечення інноваційної діяльності регіону необхідно створити дієву регіональну інвестиційно-інноваційну структуру, яка поєднувала б всі аспекти інноваційного процесу. З одного боку — це постійний процес інноваційного розвитку на всіх рівнях: від мікрорівня до макrorівня. З другого боку — це взаємозв'язок між елементами інноваційної структури: науково-дослідними, проектними організаціями, фінансово-банківськими структурами, суб'єктами матеріального виробництва, сферою послуг тощо. Отже, під регіональною інноваційною структурою ми розуміємо організаційний механізм, який забезпечував би органічне поєднання виробництва та комерціалізацію знань.

Ми вважаємо, що через значну диференціацію соціально-економічного розвитку в кожному регіоні необхідний індивідуальний підхід до формування регіо-

нальної інноваційної структури, визначення стратегічних напрямів її діяльності, що має сприяти забезпеченню найвищої ефективності інноваційної діяльності регіону. Головна причина полягає у тому, що окремі сектори господарського комплексу регіону за рівнем виробничого потенціалу, розвитком науки значно відстають від таких напрямів діяльності, як суднобудування, машинобудування, авіаційного та оборонного секторів промисловості. Таке розшарування у рівні розвитку сфер діяльності регіону відповідним чином вплинуло на рівень їх конкурентоспроможності. Серйозні проблеми нині також відслідковуються в інноваційній діяльності регіону у сфері малого та середнього бізнесу, хоча за своєю формою він є найбільше сприйнятний до інновацій. Тому в умовах високої конкуренції ефективним стає кооперація малих бізнесових структур з великими компаніями, що дає їм переваги на ринку, підвищує їх інвестиційну привабливість, покращує можливості фінансування інноваційних проектів, знижує підприємницький ризик.

Здійснення інноваційної діяльності має ставити за мету досягнення конкурентних переваг на ринку товарів і послуг всіх секторів регіональної економіки. Тому інноваційна діяльність має прямо чи опосередковано охоплювати весь територіальний економічний комплекс. При цьому важливо врахувати закономірності та особливості інноваційної діяльності, що дасть можливість збалансувати її результати та забезпечити ефективний соціально-економічний розвиток регіону.

Отже, сьогодні рівень інноваційної діяльності регіону виступає як ефективний індикатор його економічного потенціалу і визначає перспективи регіонального розвитку на макрорівні. Досліджуючи основні тенденції інноваційного розвитку регіону крізь призму його економічного зростання, ми встановили суттєву взаємозалежність цих процесів, яка полягає у збільшенні обсягу валового регіонального продукту [15, с. 46—49].

Аналіз динаміки макроекономічних показників регіонів показав, що інноваційна діяльність суттєво впливає на розвиток економічного потенціалу регіонів та України загалом. При цьому економічне зростання регіону створює необхідні умови розвитку його соціальної сфери.

За оцінками вітчизняних економістів [7], стан інноваційної діяльності в регіонах України визначається як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у промислово розвинутих країнах та потребам інноваційного розвитку економіки. Як не па-

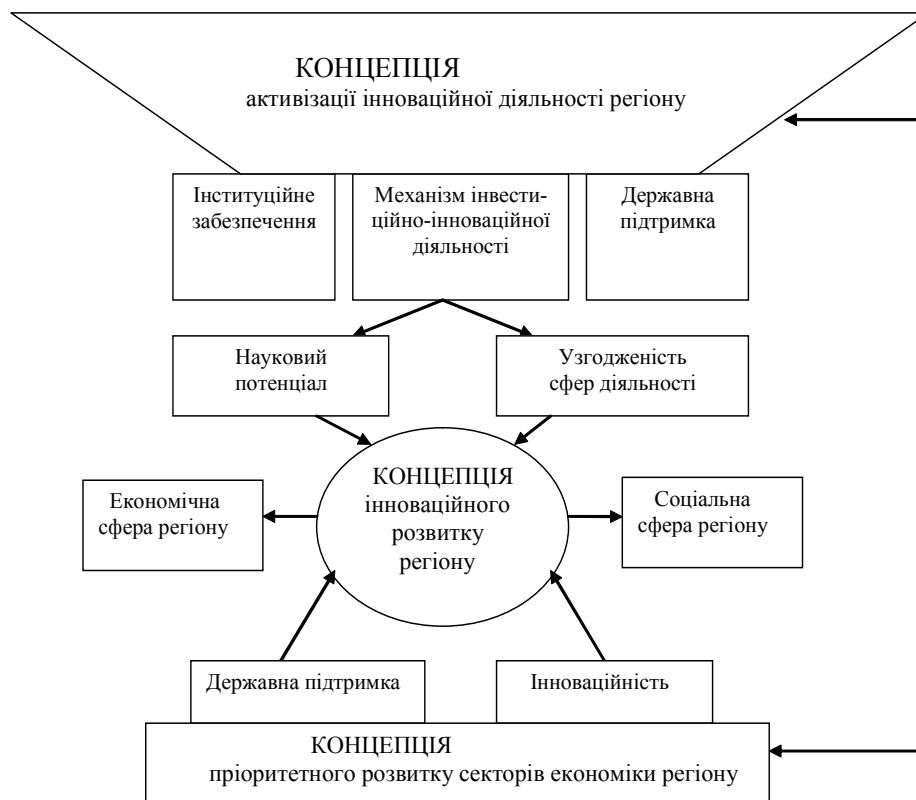

Рис. 1. Основні підходи до формування концепції інноваційного розвитку регіону

радоксально, але задекларований в Україні курс інноваційного розвитку на практиці має негативні тенденції. До таких висновків приводить нас аналіз статистичних показників, що визначають становище у сфері інноваційної діяльності та характеризують інноваційну активність суб'єктів господарювання: частка інноваційно активних промислових підприємств за період з 1995 р. до 2007 р. скоротилася на 8,7%. У багатьох регіонах підприємницька діяльність була орієнтована не на інноваційний розвиток, а на курс "доганання". Підтвердження цього є той факт, що на кінець 2007 р., з яким пов'язують початок в країні нової економічної кризи, 12 регіонів України за обсягами продукції промисловості не досягли рівня 1990 р. [15, с. 112]. Таким чином, за загальнодержавними показниками економічного зростання (111%) [15, с. 113] відслідковується стагнація окремих регіональних економік.

Тому визначення концептуальних підходів щодо забезпечення інноваційного розвитку регіону зумовлене об'єктивними, суб'єктивними причинами і викликом часу. Стрижневим блоком у забезпеченні ефективного розвитку регіону має стати програма активізації його інноваційної діяльності. Її завдання полягають у наступному:

- Удосконалення інституційного забезпечення інноваційної діяльності регіону;
- створення дієвого механізму інвестиційно-інноваційної діяльності регіону;
- створення наукового потенціалу як "локомотива" інноваційного розвитку регіону;
- забезпечення конкурентоспроможності всіх секторів регіональної економіки;

— надання державної підтримки інвестиційно-інноваційній діяльності проблемним регіонам для подолання регіональних диспропорцій.

Аналіз основних тенденцій розвитку інноваційної діяльності регіонів дав нам підстави визначити основні підходи до формування концепції інноваційного розвитку регіону з врахуванням вимог інтеграційних процесів та впливу новітніх глобальних чинників (рис. 1).

Концептуальні засади інноваційного розвитку регіону базуються на концепції активізації інноваційної діяльності та концепції пріоритетного розвитку секторів економіки. Таке двофакторне поєднання діяльності передбачає мінімізацію потреби в інвестиційних ресурсах на початковому етапі інноваційного розвитку регіону. В умовах інноваційного розвитку регіону забезпечується зростання рівня конкурентоспроможності регіонального господарського комплексу, що відповідає вимогам глобалізації світової економіки і сприятиме поглибленню інтеграційних процесів.

Інноваційний розвиток регіону ми пов'язуємо з фінансовою стабільністю, що приведе до збільшення інвестиційних ресурсів та поширення інноваційної діяльності через узгодженість інтересів у всіх секторах економіки регіону, забезпечить фінансування соціальної та екологічної сфер. Тому завданням регіональної влади стане через створення макроструктури забезпечити механізм регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності для розв'язання таких економічно і соціально значимих питань, як структурна перебудова економіки, нарощення економічного потенціалу регіону [6, с. 142—143].

Актуальною проблемою сьогодення для окремих регіонів України постає незбалансованість їхнього економічного розвитку. Наявність значних диспропорцій в інноваційній діяльності регіонів зумовлює необхідність в державній підтримці проблемних регіонів. Це можна здійснити через вдосконалення державної інвестиційної політики, яка передбачала б фінансову підтримку регіонів з низькою інвестиційною привабливістю.

Отже, регіональна економічна політика кінцевою метою має забезпечення високих темпів економічного розвитку для нарощення фінансової бази, достатньої для забезпечення реалізації соціальних та економічних цілей на базі створення сталої конкурентоздатності економіки у кожному регіоні [5, с. 59]. Її ефективність безпосередньо буде залежати від інтегрованості інноваційної діяльності в усі сектори економіки регіону.

ВИСНОВКИ

Підсумком проведених нами досліджень стало теоретичне обґрунтування інноваційної діяльності як основи соціально-економічного розвитку регіону. Для вдосконалення та підвищення ефективності інноваційної діяльності регіону досліджені її закономірності й регіональні особливості, що дало можливість конкретизувати сутність поняття "інноваційна діяльність регіону" та обґрунтувати основні підходи до формування концепції інноваційного розвитку регіону.

На основі результатів досліджень сформульовані концептуальні підходи щодо інноваційної розвитку ре-

гіону з врахуванням вимог глобалізаційних й інтеграційних процесів, що базуються на концепції активізації інноваційної діяльності та концепції пріоритетного розвитку секторів економіки регіону.

Література:

1. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 р. № 40IVII // Урядовий кур'єр. — 2001. — № 143. — С. 5—11.
2. Послання Президента України до Верховної Ради "Європейський вибір: концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002—2011 роки": www.rada.gov.ua.
3. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації. — К.: КНЕУ, 2003.
4. Василенко В.О. Теорія і практика розробки управлінських рішень. — К.: ЦУЛ, 2003. — 420 с.
5. Вахович І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: Монографія. — Луцьк: Надстир'я. 2007. — 468 с.
6. Вахович І.М., Денисюк Г.Л. Концептуальні підходи дослідження інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності регіону // 36. наук. праць: Економічний простір. — Дніпропетровськ: ПДАБА. 2009. — № 27. — С. 131—144.
7. Гесць В.М. Семиноженко В.Г. Інновації і перспективи України. — Харків: Константа, 2006. — 272 с.
8. Денисенко М.П. Основи інвестиційної діяльності. — К.: Алерта, 2003. — 338 с.
9. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики. — М.: Экономика, 1989. — 525 с.
10. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 504 с.
11. Лапко О.О. Інноваційна діяльність як фактор підвищення ефективності вітчизняної економіки // Фінанси України. — 1998. — № 6. — С. 31—36.
12. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: навч. посібник. — К.: ЦУЛ, 2003. — 376 с.
13. Пересада А.А. Інноваційний процес в Україні. — К.: Лібра, 1998. — 392 с.
14. Поручник А., Брикова І. Регіональна інноваційна система як основа підвищення міжнародного конкурентного статусу національних регіонів. — К.: Вісник КНЕУ, 2006. — С. 134—173.
15. Статистичний щорічник України: 2007 р. / За ред. Осауленка О.Г. — К.: Консультант, 2008. — 571 с.
16. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки. — К.: МАУП, 2000. — 176 с.
17. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник для вузов. — М.: ЗАО Бизнес-школа "Интеллект-синтез", 1998. — 600 с.
18. Фоломьев А.Н. Проблемы перехода к инновационному типу развития экономики. — М.: РАГЗ, 2006. — 180 с.
19. Черваньов Д.М., Нейкова Л. І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств в Україні. — К.: Знання, 1999. — 154 с.
20. Шумпетер Й. Теория экономического развития: пер. с англ. — М.: Прогресс, 1982. — 455 с.

Стаття надійшла до редакції 04.06.2010 р.